

Från Stenbeck till Stenström. En vandring med Olaus Petri församlings fem kyrkoherdar.

Karl-Erik Garlöv 2020-01-30

Trakten norr om Svartån i Örebro har en historia, som sträcker sig tillbaka i tiden långt före Olaus Petri församling och dess fem kyrkoherdar. År 1314 utfärdade påven Clemens V ett brev där det omtalas ett pastorat kallat "*Lengebro cum annexis*". Kyrkan, som revs på Gustav Vasas befallning, låg där nu äldrebroendet Klosterbacken reser sig. Långbro var vid denna tid moderförsamling till Ånsta och Örebro. Namn som Långbro torg och Långbrogatan påminner om hur det en gång var. Med tiden inkorporerades det här området till den växande staden och till Örebro pastorat. För drygt hundra år sedan beslöt kyrkostämman, att dela Örebro i två församlingar, en i söder och en i norr med Svartån som gräns. Den medeltida kyrkan vid Stortorget blev centrum för den södra församlingen och den nyligen uppförda Olaus Petri kyrka för den norra. Båda församlingarna hade dock en gemensam kyrkoherde och gemensamt kyrkoråd. En prästtjänst avdelades för den norra församlingen och till den uppgiften valdes Ernst Asplund. Han tjänstgjorde i 29 år och blev därmed en länk till det nya, som skulle komma. Redan 1921 beslöt man nämligen, att varje församling skulle bli ett självständigt pastorat, vilket betydde egen kyrkoherde och kyrkoråd.

Så fick Örebro Olaus Petri församling sin första kyrkoherde, Carl Stenbeck. Han var född 1879 i Skagershult och var son till prosten Rickard Stenbeck och hustrun Jeanette f. Thavenius. 23 år gammal prästvigdes han för Strängnäs stift och placerades i Södertälje församling, där han kraftfullt och engagerat byggde upp verksamheten bland barn och ungdom. Det var med stor förväntan han togs emot i Olaus Petri. De åtta första åren i den nya församlingens liv beskrivs som ganska dystra. Gudstjänstlivet i Olaus Petri kyrka utformades som en kopia av moderkyrkans och nytänkande uppmuntrades inte av pastoratets ledning. Förutom kyrkorummet fanns heller inga lokaler för vardagsverksamheter.

Med den nye kyrkoherden i spetsen inleddes nu ett intensivt utvecklingsarbete, en församlingsväckelse. Gudstjänstlivet fick ett lyft, inte minst med hjälp av den legendariske musikediktören Adolf Andrén, som i 23 år var Olaus Petri kyrkas organist. Andrén rekryterades år 1909 till Örebro som dirigent för den nybildade Örebro orkesterförening, som med tiden skulle bli Svenska kammarorkestern. Han skrev kantaten till Olaus Petri kyrkas invigning och uppförde genom åren flera stora körverk som t.ex. Bachs h-mollmässa. 1935, året före sin död, blev han invald i Kungl.musikaliska akademien och mottog av konungen medaljen Litteris et artibus. I församlingens ledning fanns vid denna tid flera kunniga och engagerade förtroendevalda. Särskilt betydelsefulla var lasarettssysslomannen Karl Larsson och underinspektoren Thord Collini. De innehade kyrkvärdsämbetet i 22 respektive 33 år. Karl Larsson var den, som i en skrivelse till kyrkorådet föreslog namnet Olaus Petri för den nya kyrkan. Thord Collini höll med fast hand i församlingens ekonomi under flera decennier, men han var också en kunnig lekmannateolog. Hans stora boksamling finns fortfarande bevarad i församlingen.

Den unga församlingens utveckling speglas ganska väl i kollektivsiffrorna från de första åren. 1913-20 insamlades i medeltal 700 kr per år. 1922 och 1923 blev årskollekten 8000 kr per år. Det normala besöksantalet vid en högmässogudstjänst låg på c:a 500 personer. I advent och under fastetiden anordnades församlingsveckor med gudstjänster och föredrag med särskilt upptryckta program. I avsaknad av församlingshem hölls föreläsningar och bildvisningar i själva kyrkan, vilket var ganska djärvt på den tiden.

Men Stenbeck drev också ivrigt på byggplanerna för församlingshem och prästgård på norr. Redan 1925 stod husen klara, ritade av stadsarkitekten Georg Arn i elegant 20-talsklacissism. Carl Stenbeck skriver om församlingshemmet: *"Jag bad arkitekten att han skulle rita byggnaden så, att alla människor, som komma att gå där förbi, genast skulle förstå, att här är ett hus invigt till Guds ära och till församlingens tjänst, och så kom byggnaden att få utseendet likt en liten Nerikes-kyrka"*.

Prästgården kom att inrymma prästbostäder, bostad för vaktmästare och klockare samt expeditionslokaler . Hela övre planet var en rejäl tjänstebostad för kyrkoherden och där flyttade nu ungarlen Stenbeck in. Där lär han ha haft en samling broderade kuddar i garderoben, gåvor från damer, som gärna ville bli maka åt den stilige kyrkoherden. Det dröjde emellertid till 1929 innan Carl gifte sig med den femton år yngre Dagmar, prostdotter från Götene och lärarinna i Örebro. Hon blev honom ett stöd och en inspiratör, en ovärderlig medarbetare i församlingen.

Två år efter att byggnaderna vid kyrkan stod färdiga, förvärvade församlingen Trängens soldathem vid Älvtomtagatan (där nu seniorboendet Markkyckan ligger). Där hade man redan 1925 börjat med gudstjänster och söndagsskola. Kyrkliga ungdomskretsen skaffade sig ett sommarhem vid Yxtaby i Hovsta, där man sommartid firade gudstjänst varannan söndag och anordnade gemenskapsveckor både för ungdomar och gamla. Ibland abonnerade man tåg, som stannade vid Yxtaby anhalt och sedan gick man med fanan i täten till sommarhemmet.

En unik företeelse i en kyrkoförsamling är Olaus Petri musikkår, som efter drygt nittio år fortfarande förgyller tillvaron för oss, som älskar blåsarmusik. Den startade 1924 som en liten pojkorkester och är nu en fullödlig wind-ensemble.

Carl Stenbeck hade också viktiga uppdrag i Strängnäs stift. Han var en period ledamot av domkapitlet och en ivrig tillskyndare vid tillkomsten av stiftsgården Stjärnholm.

Fem år före prosten Stenbecks pensionering efter 31 år som kyrkoherde, kom Inge Lagerstedt till Olaus Petri församling. Han stannade i 28 år, de sista sex åren som kyrkoherde.

1953 var det dags för en ny kyrkoherde att ta över ansvaret efter Stenbeck. De tre prästerna i Olaus Petri, Åke Moberg, Adolf Ronquist och Inge Lagerstedt, sökte kyrkoherdetjänsten, men Kungl.Maj:t utnämnde prosten Erik Esking. På den tiden var det nämligen stadgat, att var tredje gång en kyrkoherdetjänst blev ledig, hade regeringen rätten att utnämna. Att bilda prästkollegium med sina tre medsökande var kanske

inte ett optimalt startläge för Esking. Men för Olaus Petri församlings vidare utveckling var det lyckosamt. Den nye kyrkoherden visade sig vara en kunnig och initiativrik ledare, som vann respekt bland medarbetare och församlingsbor. Han skriver själv: *"De traditioner, som grundlagts under prosten Stenbecks långa tjänstetid skola vårdas, vilket inte utesluter nya initiativ och övergivande av former, som tjänat ut"*. Esking började med att anställa en diakonissa med särskild inriktning på ungdomsarbetet i Örebro. Det blev Rut Palmqvist, som kom att bli hela Örebros *"syster Rut"* och fick sitt namn bland kända örebroprofiler på stadens bussar för några år sedan. Hennes sociala arbete kom att innebära en nystart för många ungdomar, som hamnat fel i livet.

Olaus Petri hade vid 50-talets inledning vuxit till 30 000 innevånare och Esking insåg nödvändigheten att dela in församlingen i mindre distrikt. En första åtgärd var att få stiftsledingen att inrätta en prästtjänst för det nya Stjärnhusområdet. Till den uppgiften rekryterades Rolf Lyshöij, som just kommit hem från studier i USA med nya idéer i bagaget. Stjärnhussalens inspirerande församlingliv blev för många en andlig växtplats. Jag träffade en gång två pojkar i tioårsåldern, som bar vackra små kors i en halskedja. *"Vad är det för kors"* frågade jag och det stolta svaret kom: *"Vet du inte det? Vi tillhör ju Kristi konungens ministrantförbund i Stjärnhusen!"* Lyshöij kunde konsten att knyta medarbetare till sig.

Information och kommunikation låg Erik Esking varmt om hjärtat. Han lät trycka upp program till söndagens gudstjänst och han startade ett församlingsblad, som han gav namnet *"Hemma i Olaus Petri"*. De orden har blivit ett uppfordrande motto för oss genom åren här hemma i Olaus Petri.

1962 anställde man Berit Fredriksson, en teologiskt utbildad församlingssekreterare, den första i landet. Hennes första uppgift blev att utbilda en grupp församlingsfaddrar, som höll kontakt med dopbarnens familjer under de första fyra åren.

Två viktiga organisationsförändringar krävde kyrkoherdens medverkan. Sjukhuskyrkan i den form vi känner den i dag tillkom 1962 och ansvaret för den andliga vården vid vårt stora lasarett anförtroddes åt Rune Aneer, särskilt utbildad vid S:t Lukasstiftelsens själavårdsinstitut. Den andra nyordningen var att örebroförsamlingarnas ekonomiansvar sammanfördes till ett gemensamt kyrkoråd. Esking blev samfällighetens första ordförande. Trots en besvärande diabetes orkade Esking förutom det ordinarie arbetet författa en doktorsavhandling i nytestamentlig teologi och en avhandling, som låg till grund för överläggningarna vid stiftets prästmöte.

Erik Esking var kanske inte folkets man. Han kunde vara lite kärv i mötet med människor och jag har hört att han ibland vid födelsedagsuppvaktningar höll hyllningstal som mer påminde om griftetal vid begravning. Det blev nog så, att man hellre tog kontakt köksvägen med prostinnan Anna. Hon var en glad och trygg person, tio år äldre än sin make. De blev ett par, när den nyprästvigde Erik kom som adjunkt till Annas far i Botkyrka. Det var Anna, som tillsammans med några handlingskraftiga kvinnor i den så kallade församlingkretsen tog initiativet till en veckosamling för gamla, i dag kallad torsdagsträffen. Startdatum var den 4 november 1954 och den torde vara den första samlingen av det slaget i Örebro. Året efter började man fira en julfest för gamla, en tradition som också den lever vidare.

Vid sin sida under alla åren hade Esking Inge Lagerstedt, den mest folkkäre av alla präster i Olaus Petri, känd som ungdomspräst, scoutledare, släggkastare, fotbollssupporter och cyklist. Han kunde återfinnas på Eyravallens läktare iklädd prästdräkt och hög hatt eller på en gammal herrcykel på väg Hjälmaren runt iklädd kostym och hatt. Hans enkla predikostil gjorde budskapet lättillgängligt och i mötet med människor utstrålade han trygghet. Den tryggheten gav han också mycket konkret till behövande. Det föll sig kanske naturligt eftersom hustrun Johanna arbetade inom socialvården.

I oktober 1969 fick han överta stafettpinnen och ansvaret för Olaus Petri församling. Inge var genom sina många år i Olaus Petri bärare av den öppna och välkomnande attityd mot människor, som varit ett signum för församlingen. Så var han också som ledare. Han gav medarbetarna stort förtroende att utforma sin tjänst efter egna idéer. Så började också en förändringens tid framförallt när det gäller gudstjänstens utformning. Från att ha varit en vacker inramning till predikan, formades högmässans liturgi till ett bibliskt drama, där besökarna inte bara var åhörare utan medagerande. Olaus Petri kyrka är ju egentligen byggd för processionsvandringar och kyrkorummets rika symbolik får liv genom musik, färger och dräkter. Med sitt öppna sinne bejakade och uppmuntrade Inge denna utveckling.

1971 kom jag som komminister till vår församling från en tjänst som företagspräst i Stockholm city, Klara och Jacobs församlingar. Inge lät mig arbeta mycket tätt vid sin sida, vilket gav mig en god inblick i planering och ekonomi. Olaus Petri församling var verkligen inte främmande för mig. 1951 mötte jag kärleken på stiftsgården Stjärnholm. Hon hette Anne och kom från Örebro Olaus Petri och hon är fortfarande min käresta. Jag ordnade så att jag fick göra militärtjänst vid Livregementets grenadjärer och under dessa femton månaderna var jag söndagsskollärare i församlingen. Som teol.stud. praktiserade jag här sommaren 1958 och bodde då hos Anna och Erik i prästgården. Under tiden i Örebro lärde jag känna flera personer i församlingskärnan, som betydde mycket för mig t.ex löjtnant Åke Åkesson, förvaltare John Kvarnhult och hans hustru Anna-Lisa, Emelie och Anton Adlertz, Ingrid och Carl-Gunnar Fromell, Nicke Grundell och många andra. Det kändes naturligt för mig att be Erik Esking vara assistent vid min prästvigning i december 1958 och att välja Olaus Petri som vår vigselkyrka 1959.

Den helige Mikael's dag 1975 fick jag ta över rodret och segla in i framtiden med Olaus Petri församling. När jag tillträdde var jag ett år yngre än den förste kyrkoherden, men min tjänstetid blev inte lika lång, eftersom pensionsreglerna har förändrats. I vår tid är det knappast någon merit att stanna på samma tjänst i många år och jag gjorde faktiskt ett försök att lyfta från Olaus Petri. Men jag blev kvar och det är jag glad för. Åren i Olaus Petri har varit fantastiskt spännande och utvecklande, även om man ibland gnolat för sig själv: *"är det konstigt att man längtar bort nå 'n gång?"* Många år har väl bara glidit förbi, men vissa händelser bevarar jag vid mitt hjärta. Redan när jag första gången trädde in under kyrkvalven i vår minikatedral, blev jag berörd av den harmoni och helighet som den utstrålar och fascinationen har inte mattats genom åren. Men det jag mötte var en bedagad skönhet. Jag skrev till kyrkorådet redan 1971 och föreslog att man skulle planera för en grundlig restaurering. Sexton år senare kunde portarna öppnas och vi kunde hänföras tillsammans med arkitekten Jerk Alton, som återskapat färg och glans åt lektor Adolf Kjellströms livsverk. Jag kan försäkra, att under tiden planeringen och arbetet pågick, var kyrkans restaurering i mina tankar alla dygnets vakna timmar.

Mötet med människor har alltid varit viktigt för mig. Att se och att lyssna är ledorden. Alla fem kyrkoherdarna har ju haft förmånen att få bo i den vackra prästgården söder om kyrkan. Så också vår familj, hustru Anne och barnen Martin, Henrik och Maria och en hund. Annes och min dröm sedan ungdomen var att få bo i en prästgård med en öppen dörr till en välkomnande miljö. Och våra gästböcker berättar om dryga tusentalet olika gäster genom åren: syföreningar, körer, ungdomsgrupper, kyrkoråd, medarbetare, tillresande talare, men också flyktingar och andra som sökt en fristad i vårt hem. Mest minnesvärt är nog ändå mötet med den heliga moder Teresa från Calcutta. Hon bodde hos oss i två dygn under det stora ekumeniska mötet i Örebro 1989.

Ekumeniken, strävan efter enhet kristna emellan, har alltid varit en hjärtesak för mig. Under åren har jag därför i olika perioder lett arbetet i Örebro kristna samarbetsråd, Örebro predikantförbund och Örebro soldathemsförening.

Kyrkoherdeinstallationen 1975 i Olaus Petri kyrka ville jag utforma som en slags programförklaring. I tätan för processionen gick ungdomar med kors och ljus. Sedan följde kyrkans körer, inbjudna ekumeniska gäster från frikyrkan, katolska kyrkan och den engelska kyrkan, församlingens olika medarbetare och kyrkvårdar. Och så traditionsenligt Örebros präster och två av mina företrädare samt min mentor och vän prosten Gösta Skjöldebrand. Sist gick biskop Åke Kastlund och samfällda kyrkorådets ordförande Stig Bärner. Intåget ackompanjerades av musikkårens Grand marsche. Se det var en fest i min smak! Att stiftets biskop installerade mig som kyrkoherde i Olaus Petri kändes bra. I den engelska kyrkan kallas kyrkoherden "vicar" och jag har själv alltid betraktat mig som en vikarie för biskopen, som förvaltar kyrkans ämbete i apostlarnas efterföljd. Därför blev jag väldigt glad när jag av stiftets präster fick förtroendet att under sex år företräda dem som ledamot av Strängnäs domkapitel och därmed arbeta nära biskop Jonas Jonson.

Mitt ledarskap som kyrkoherde har jag svårt att själv bedöma. Jag får lita till andras vittnesbörd. Prosten Torsten Ellwyn skriver i sina memoarer om sin tid i Olaus Petri: *"Det var en något annorlunda erfarenhet att få följa och delta i arbetet i en stor och livaktig församling. Här fanns ett vibrerande gudstjänstliv på sakramental grund och med många utbud präglade av uppbygglig central förkunnelse i förnämlig musikalisk dräkt. En stor medarbetarstab, som fungerade väl tillsammans och där var och en hade möjlighet att utveckla sina gåvor. Karl-Erik Garlov behövde aldrig påpeka att det var han, som var kyrkoherde och därför den som bestämde - man lyssnade till honom och respekterade honom".* Sådana ord värmer.

Biskop Tord Simonsson gav, som han själv uttryckte det, hela familjen sitt erkännande genom att föreslå kungen att utnämna mig till hovpredikant. (Hustrun satt vid den tiden i kyrkomötet och äldste sonen var ordförande för Riksförbundet Kyrkans ungdom). Tjänsten vid hovet blev 31 år lång.

Tre år före min pensionering höll biskop Jonas visitation. Han avslutade sitt visitationstal i kyrkan på följande sätt: *"Olaus Petri församling är ovanligt väl rustad för framtiden. Med sin rika historia, sina arbetslag med högt kompetenta men sinsemellan olika medarbetare, sitt engagerade kyrkoråd, sina*

många frivilliga medarbetare, sin gudstjänst och sin beredskap att lyssna in sin tid, kan församlingen med tillit gå vidare. Mycket av detta goda är kyrkoherden Karl-Erik Garlövs förtjänst men inte bara hans. Han har lett församlingen och gett den en tydlig profil. Han har gett sina många, ofta unga medarbetare, stort utrymme att bidra till församlingens vård och växt. Därför är det med särskild glädje som jag avslutar denna sammanfattning med att ge Karl-Erik Garlov namn, heder och värdighet av prost."

Pingstdagen 1999 kunde jag med tillförsikt överlämna ansvaret för Örebro Olaus Petri församling till min vän Lars B. Stenström, som blev vår femte och sista kyrkoherde och den, som fick föra församlingen in i det nya millenniet. Lars B var väl förtrogen med livet i Olaus Petri. Redan 1975 kom han som student- och skolpräst till Örebro. Efter fyra år rekryterades han av Strängnäs stift för ett projekt om kyrkans kontakt med arbetslivet. Därefter blev han generalsekreterare i kyrkornas gemensamma organ, Svenska ekumeniska nämnden, en uppgift som gav honom vida kontakter bl.a. med frihetskämpar i Sydafrika och internationellt fredsarbete i det ekumeniska institutet Life & Peace. Familjen hade dock under åren bott kvar i Örebro, där hustrun Margareta arbetade inom socialvården med särskild inriktning på familjefrågor. Lars var också en flitig kulturskribent i Nerikes Allehanda.

1985 och åtta år framåt var Lars kyrkoherde i Långbro. Det var under den tid, då man från Långbro kyrka sände en serie populära program i TV med Lennart Spångberg, hans körer och musiker. Men rikskyrkan kallade. Efter en tid som ärkebiskopens sekreterare fick Lars ta över redaktörskapet för svenska kyrkans huvudorgan, Kyrkans tidning.

1999 togs han så emot som kyrkoherde i Örebro Olaus Petri församling. Här fick han vårda och utveckla församlingslivet på områden, som låg honom varmt om hjärtat. Kyrkomusiken har i vår församling alltid haft en framträdande plats och Lars hade förmånen att få samarbeta med två sällsynt kompetenta och engagerade kyrkomusiker, Ulf Samuelsson och Mats Bertilsson. Genom åren har många TV-gudstjänster sänts från Olaus Petri kyrka producerade av Per Söderberg, mångårig Olaus Petripräst och hans son Johannes. Med sju körer och en musikkår så finns det onekligen resurser. Församlingens sociala arbete, diakonin, fick under Lars tid en rejäl förstärkning och effektivisering. Ytterligare en diakontjänst inrättades.

Utifrån sina vida utblickar och breda erfarenheter av kyrkans plats i samhällslivet drömde Lars om att inrätta gymnasieundervisning, annonsbyrå och t.o.m. bank i kyrklig regi. Allt detta förblev drömmar, men hans initiativ att bygga ett seniorboende nära Olaus Petri kyrka blev verklighet, när Laurentiusgården restes på f.d. kexfabrikens tomt. Där hålls gudstjänster i det lilla kapellet, regelbundna bibelstudier och en diakon är särskilt avdelad för samtalskontakt.

Olaus Petris femte kyrkoherde blev också den, som fick lotsa församlingen in i den nya organisationen med storpastorat. Som kontraktsprost från 2003 till 2013, året då han gick i pension, gjorde Lars B allt han kunde för att undvika den kyrkliga centraliseringen. Men trots motstånd från församlingarna beslöt stiftsstyrelsen, att samla Örebros kyrkoförsamlingar under en gemensam ledning med en kyrkoherde och ett kyrkoråd. På ett sätt är vi alltså tillbaka till det, som för drygt hundra år sedan var Örebro pastorat. Men

lyckligtvis lät man de gamla församlingarna leva vidare och var och en har fått verka utifrån sin tradition och profil. Man har delegerat ledningsansvaret för församlingen till en arbetsledare, en komminister, med titeln församlingsherde.

Den här organisationsförändringen trädde i kraft 2014 och då kom Johan Svedberg till Olaus Petri som församlingsherde. Johan fick sin kallelse att bli präst under sin tid i kyrkans ungdomsgrupp i vår församling och jag fick vara hans assistent vid prästvigningen. Jag kan glädja mig åt att Johan Svedberg för vidare och utvecklar den tradition, som kan formas i orden Hemma i Olaus Petri.

Gudstjänstens språk och musik har naturligtvis förändrats och verksamhetsformerna har skiftat över tid, men öppenhet och delaktighet, just hemkänslan, går som en varm ström genom församlingens historia. Guds kärlek – ett oändligt hem. Det är det gamla evangeliet, som vi bär fram i en ny tid.

Min vandring med mina fyra kollegor är slut. Eftersom som jag faktiskt känt dem alla har det varit extra roligt att ge er en glimt av deras liv i och med Olaus Petri församling.